

Ο ρόλος του σχολείου στην αντιμετώπιση της σχολικής παρέκκλισης και παραβατικότητας

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΑΜΙΧΤΣΗΣ

Κοινωνικός Λειτουργός, Κοινωνιολόγος, MSc (Εγκληματολογία),
Διδάκτωρ Τμήματος Κοινωνιολογίας
Παντείου Παν/μίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών,
Εκπαιδευτικός Δ/βάθμιας εκπαίδευσης

Περίληψη

Το σχολείο οφείλει, να αντιμετωπίσει καταστάσεις και γεγονότα εκπαιδευτικής κρίσης (εντάσεις, συγκρούσεις, βίαιες και επιθετικές συμπεριφορές) τα οποία προκαλούν οι διάφορες κοινωνικές ανισότητες (οικονομικές, εκπαιδευτικές, πολιτισμικές), η αδικία, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η σχολική απόρριψη και αποτυχία. Η στρατηγική αντιμετώπισης προβλημάτων πειθαρχίας και παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο πρέπει να εστιάσει την προσοχή της σε πολιτικές και μέτρα που αφορούν πρωτίστως στην πρόληψη του φαινομένου.

Η προσφυγή στην καταστολή τέτοιων προβλημάτων πρέπει να ακολουθείται μόνο εφόσον έχουν εξαντληθεί σε απόλυτο βαθμό και απειριόριστα η συζήτηση, ο διάλογος, η συνεννόηση και η κατανόηση, γιατί πρακτικές καταστολής αναπαράγουν και διαιωνίζουν τη βία.

Στο παρόν κείμενο θα αναφερθούμε σε μέτρα πολιτικής σε επίπεδο γενικού πληθυσμού και σε επίπεδο σχολικού πληθυσμού μέτρα πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς πρόληψη. Θα υπάρξει αναφορά σε μέτρα πολιτικής που ήδη εφαρμόζονται όσο και σε εκείνα που υπάρχει ανάγκη να σχεδιασθούν και υλοποιηθούν.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το σημερινό σχολείο έχει να αντιμετωπίσει, πέραν των θεμάτων που σχετίζονται με τις καθαυτό εκπαιδευτικές και γνωστικές λειτουργίες του (οργάνωση του προγράμματος σπουδών, μαθήματα, εκπαιδευτικό προσωπικό και αξιολόγησή του, διδακτικές τεχνικές και μεθοδολογία, αξιολόγηση και επιλογή μαθητικού δυναμικού κ.ά.) προβλήματα που άπτονται της καθημερινότητας στη σχολική ζωή μαθητών και μαθητριών. Σε αυτή την κατηγορία προβλημάτων υπάγονται, εκτός των άλλων, και τα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών-μαθητριών που εκδηλώνονται στο σχολικό περιβάλλον με τα οποία ασχολείται το παρόν κείμενο.

Τα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη αφορά στην παράβαση της τήρησης των σχολικών κανόνων (σχολική παρέκκλιση) και οριοθετείται στο πλαίσιο των καθαυτό λειτουργιών-διαδικασιών της σχολικής ζωής (σχολική τάξη και μάθημα, εξετάσεις). Η δεύτερη σχετίζεται με την εν γένει συμπεριφορά των μαθητών/τριών στον χώρο του σχολείου και αφορά τη βία των λέξεων, των πράξεων και κινήσεων, τη βία του ισχυρού απέναντι στον ανίσχυρο και αδύναμο (σωματικά και ψυχοσυναισθηματικά), το παιχνίδι δηλαδή για το ποιος είναι πιο «μάγκας», δηλαδή ποιος μπορεί να επιβληθεί στον άλλον και την πρόκληση του άλλου μέσα από την παρέκκλιση ή την παραβατική (εγκληματική) δράση.

Το σχολείο ανέκαθεν αποτελούσε χώρο συνύπαρξης και συμβίωσης μαθητών/τριών με διαφορετική κοινωνική προέλευση, διαφορετικές κοινωνικές αντιλήψεις και ιδέες. Τα τελευταία 10-15 χρόνια σε όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά του σχολείου έχουν προστεθεί και τα γνωρίσματα της συνύπαρξης μαθητών/τριών με διαφορετικά εθνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του σύγχρονου δημόσιου σχολείου. Η στρατηγική αντιμετώπισης προβλημάτων πειθαρχίας και παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο πρέπει να εστιάσει την προσοχή της σε πολιτικές και μέτρα που αφορούν πρωταρχικά στην πρόληψη του φαινομένου. Επομένως, το σχολείο, ως παιδαγωγικός θεσμός έχει πρωτίστως την υποχρέωση αφενός να προστατεύσει και προασπίσει τα δικαιώματα κάθε μαθητή και μαθήτριας, αφετέρου, να καλλιεργήσει στους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες πνεύμα διαλόγου, συνεννόησης και συζήτησης λογικής και μετριοπάθειας στην αντιμετώπιση καταστάσεων και φαινομένων έντασης και συγκρούσεων. Πρακτικές καταστολής από το σχολείο στην εκδήλωση αντικοινωνικών-παραβατικών συμπεριφορών θα πρέπει κατά βάση να αποφεύγονται γιατί ενισχύουν και διαιωνίζουν τη διάθεση για επιθετικότητα και βία. Η χρήση τους μπορεί να έχει σκοπιμότητα και αναγκαιότητα μόνο στις

περιπτώσεις εκείνες που έχουν εξαντληθεί όλα τα προηγούμενα μέτρα ήπιας και συγκαταβατικής αντιμετώπισης.⁷⁴⁰ Μια πολιτική πρόληψης για την σχολική παρέκκλιση-παραβατικότητα διακρίνεται σε διάφορα επίπεδα.⁷⁴¹ Στην πρωτογενή πρόληψη,⁷⁴² που αφορά στα μέτρα τα οποία απευθύνονται στο σύνολο του σχολικού πληθυσμού και στοχεύουν στην εξάλειψη των εγκληματογόνων παραγόντων, στη δευτερογενή πρόληψη που αφορά στα μέτρα τα οποία λαμβάνονται στις ομάδες υψηλού κινδύνου για την εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, και τέλος στην τριτογενή πρόληψη που αφορά στη διαχείριση περιστατικών σχολικής παρέκκλισης-παραβατικότητας. Πριν επεκταθούμε στις τρεις αυτές μορφές πρόληψης σε επίπεδο σχολείου θα αναφερθούμε για την πρόληψη σε επίπεδο γενικού πληθυσμού.

2. Η πρόληψη σε επίπεδο γενικού πληθυσμού

Οι πολιτικές πρόληψης της παραβατικής-εγκληματικής συμπεριφοράς σε επίπεδο γενικού πληθυσμού αφορούν το σύνολο της κοινωνίας. Για τον σκοπό αυτό επιβάλλεται να εφαρμοσθούν αλλαγές και μεταρρυθμίσεις σε επιμέρους κοινωνικούς θεσμούς, σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής, γεγονός που μεταθέτει τα αποτελέσματά της σε βάθος χρόνου. Γίνεται σαφές ως εκ τούτου ότι η πρόληψη στο σύνολο του πληθυσμού αποτελεί ζήτημα επιλογών της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας (ιδεολογικές, κοινωνικές, οικονομικές κ.ά.). Τα αποτελέσματά της, λόγω μακροχρόνιας επίδρασης στις επικείμενες μεταβολές αργούν να φανούν άμεσα, επιπλέον η υλοποίησή τους απαιτεί υψηλό κόστος αφού τα μέτρα αφορούν το σύνολο σχεδόν των επιμέρους κοινωνικών τομέων.

Βασικά μέτρα τα οποία επιβάλλεται να θεσπισθούν σε αυτό το επίπεδο θεωρούνται τα παρακάτω:

- ▶ Αύξηση των δαπανών του προϋπολογισμού του κράτους για την εκπαίδευση και ειδικότερα την παιδεία και τον πολιτισμό.
- ▶ Εφαρμογή μέτρων οικονομικής πολιτικής για τις ασθενέστερες κοινωνικοοικονομικά τάξεις του πληθυσμού, όπως αναδιανομή του εισοδήματος, αναδιάρθρωση της φορολογίας, πολιτικές στέγασης πρώτης κατοικίας, διασφάλιση ελάχιστα εγγυημένου εισοδήματος σε περιόδους οικονομικής ύφεσης κ.ά.
- ▶ Υλοποίηση μέτρων πολιτικής υγείας και ασφάλισης για τη διατήρηση ενός ικανοποιητικού επιπέδου υγιεινής και ασφάλειας του γενικού

740. Πανούσης 2006.

741. Αρτινοπούλου 2001.

742. Φαρσεδάκης 1986.

πληθυσμού και των εργαζομένων (πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας, βελτίωση των συνθηκών εργασίας, διασφάλιση της υγιεινής και ασφάλειας στους εργασιακούς χώρους ιδιαίτερα σε ανθυγιεινά και επικίνδυνα επαγγέλματα κ.ά.).

- ▶ Εφαρμογή μέτρων που στοχεύουν σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού (προετοιμασία υποψήφια γονέων, τεκνοποιία) και στήριξη του οικογενειακού θεσμού (ψυχοσυμβουλευτική γονέων, πολύτεκνες, μονογονεϊκές, διαζευγμένες οικογένειες κ.ά.).
- ▶ Βελτίωση του εκπαιδευτικού και μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού (κέντρα καταπολέμησης του αναλφαβητισμού, επέκταση και βελτίωση του θεσμού των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας κ.ά.).
- ▶ Δράσεις και πολιτικές σε θέματα καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού (δωρεάν χορήγηση βιβλίων, ίδρυση βιβλιοθηκών, λειτουργία σεμιναρίων αυτομόρφωσης, προγράμματα κατάρτισης στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ελεύθερη συμμετοχή σε εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προγράμματα από δημόσιους οργανισμούς και φορείς, προγράμματα ψυχαγωγίας και διασκέδασης κ.ά.).
- ▶ Μέτρα για τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, εφήβων και νέων σε τοπικό επίπεδο (ίδρυση νέων και βελτίωση των υπαρχόντων κέντρων νεολαίας, πνευματικών και αθλητικών κέντρων, κ.ά.).
- ▶ Μέτρα υποδομής και βελτίωσης του περιβάλλοντος (φυσικού, πολεοδομικού και πολιτισμικού) υποβαθμισμένων περιοχών.
- ▶ Βελτίωση των προγραμμάτων των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (Τύπος, διαδίκτυο, τηλεόραση, ραδιόφωνο) με έμφαση σε εκπαιδευτικό, ανθρωπιστικό και κοινωνικό περιεχόμενο.

3. Πρόληψη στο σχολικό περιβάλλον⁷⁴³

3.1 Πρωτογενής πρόληψη

Τα μέτρα πρόληψης σε πρωτογενές επίπεδο αφορούν ο,τιδήποτε ισχύει και εφαρμόζεται στο σχολείο για το υπό εξέταση φαινόμενο και επιπλέον ο,τιδήποτε θα μπορούσε να υλοποιηθεί στο τομέα αυτόν.

743. Βλ. και Γαλάνη 1990.

3.1.1 Τι ισχύει

α) Από τον Δεκέμβριο του έτους 2012 ιδρύθηκε και λειτουργεί Παρατηρητήριο πρόληψης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, σύμφωνα με τους στόχους της πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού για την αγωγή υγείας των μαθητών.⁷⁴⁴ Για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του, το Παρατηρητήριο, το οποίο είναι υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας, υποστηρίζεται και από συντονιστική επιτροπή που ορίζεται με υπουργική απόφαση.⁷⁴⁵ Το Παρατηρητήριο έχει ως αποστολή τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, την καταγραφή, τη μελέτη και τη διοχέτευση προς διαχείριση σε πιστοποιημένους φορείς περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού. Επίσης, το Παρατηρητήριο εκπονεί μελέτες και συμμετέχει σε επιστημονικές έρευνες. Οι δράσεις του Παρατηρητηρίου είναι:

- ▶ Λειτουργία κέντρου καταγραφής περιστατικών.
- ▶ Εκπαίδευση διευθυντών σχολικών μονάδων ανά περιφέρεια.
- ▶ Αγωγή υγείας και ευαισθητοποίηση μαθητών.
- ▶ Λειτουργία κινητής μονάδας παρέμβασης σε συνεργασία με την Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.).
- ▶ Διαδικτυακή πλατφόρμα συμβουλευτικής, για εκπαιδευτικούς και εφήβους (μόνο για παιδιά www.hamogelo.gr, www.synigoros.gr).
- ▶ Επιδημιολογική έρευνα για ανίχνευση και παρακολούθηση αντικοινωνικών συμπεριφορών στο σχολείο.
- ▶ Πανελλήνια καμπάνια κατά της σχολικής βίας και του εκφοβισμού σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- ▶ Πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών.
- ▶ Πρόγραμμα ευαισθητοποίησης και κατάρτισης γονέων, μέσω της διάβιου μάθησης και της λειτουργίας Σχολών Γονέων.

Σε κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση ορίζεται από τον Περιφερειακό Δ/ντή, ένας εκπαιδευτικός Α/θμιας ή Β/θμιας Εκπαίδευσης ως Συντονιστής Δράσεων Πρόληψης. Ο Συντονιστής Δράσεων συνεργάζεται με τους Δ/ντές Εκπαίδευσης και τους Σχολικούς Συμβούλους, καθώς και με τους Δ/ντές των σχολικών μονάδων, προκειμένου να υλοποιούνται οι δράσεις πρόληψης. Επιπρόσθετα, ο Συντονιστής αναπτύσσει Δίκτυο συνεργαζόμενων φορέων σε κάθε Περιφέρεια, επιδιώκοντας τη συμμετοχή θεσμικών, κοινωνικών και τοπικών φορέων

744. Σύμφωνα με την Υ.Α. 159704/Γ7/17.12.2012, βλ. <http://dipe.pel.sch.gr/files/paratiritirio/idrisi-paratiritiriou.pdf>.

745. Στην Υ.Α. 15885/Γ1 της 5.2.2013 αναφέρεται η 11μελής συγκρότηση της συντονιστικής επιτροπής, βλ. <http://dipe.pel.sch.gr/files/paratiritirio/epitropi-paratiritiriou.pdf>.

και οργανισμών που ειδικεύονται σε θέματα πρόληψης της βίας,⁷⁴⁶ ψυχοκοινωνικής υποστήριξης νέων, δικαιωμάτων του παιδιού, κοινοτικής διαμεσολάβησης και κοινωνικής ένταξης. Ο Περιφερειακός Δ/ντής σε συνεργασία με τον Συντονιστή Δράσεων θα ενημερώνει το Παρατηρητήριο, το οποίο εδρεύει στο Υπουργείο Παιδείας, σε μηνιαία βάση αποστέλλοντας στατιστικά στοιχεία για την εξέλιξη του φαινομένου, και εκτάκτως όταν οι περιστάσεις το απαιτούν και θα συντάσσει ετήσια έκθεση για το σύνολο των σχολικών μονάδων της Περιφέρειας του.

- Λειτουργία τηλεφωνικής γραμμής υποστήριξης, σε συνεργασία με Ε. Ψ.Υ.Π.Ε.

Για το σκοπό αυτό λειτουργεί η τηλεφωνική γραμμή 11130 καθημερινά, από τις 9.00 π.μ. έως τις 13.00, ως συμβουλευτική υπηρεσία αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς που θέλουν να μιλήσουν για θέματα που αφορούν στον εκφοβισμό. Παράλληλα για κάθε έφηβο/η λειτουργεί η τηλεφωνική γραμμή 116 111 (Ευρωπαϊκή γραμμή στήριξης) χωρίς κόστος από σταθερό ή κινητό τηλέφωνο που μπορεί ανώνυμα να επικοινωνήσει (καθημερινά από τις 14.00 έως τις 20.30 και το Σάββατο από τις 9.30 έως τις 14.00) για να ζητήσει βοήθεια, υποστήριξη, συμβουλή για ότι τον απασχολεί σε θέματα ψυχικής υγείας.

β) Λειτουργία εθνικής τηλεφωνικής γραμμής για τα παιδιά S.O.S 1056 επί 24ωρου βάσεως όλες τις ημέρες τις εβδομάδας, όπου εξειδικευμένοι επαγγελματίες (κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι) τους δίνουν συμβουλές και κατευθύνσεις να διαχειρισθούν θέματα σχετικά με τη σχολική βία ή το σχολικό εκφοβισμό. Υπάρχει ακόμα η δυνατότητα για τα παιδιά αν θέλουν να στείλουν ηλεκτρονικό μήνυμα στη διεύθυνση sos1056@hamogelo.gr

γ) Λειτουργία εθνικής γραμμής παιδικής προστασίας 1107 δωρεάν 24 ώρες κάθε ημέρα για επείγουσα συμβουλευτική ψυχολογική και κοινωνική στήριξη παιδιών και εφήβων.

δ) Ο Συνήγορος του παιδιού λειτουργεί, από τον Ιούλιο του 2010 τη γραμμή 800 11 32 000 δωρεάν, Δευτέρα έως Παρασκευή 9.00 έως 14.00 για πληροφορίες σε περίπτωση παραβίασης κάποιου δικαιώματος ή επικοινωνία μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης ct@synigoros.gr. Ο Συνήγορος του παιδιού από το 2009 έχει δημιουργήσει για πρώτη φορά την ομάδα εφήβων συμβούλων, από όλες τις περιφέρειες της χώρας με διάρκεια θητείας τα δυο έτη, που αποτελείται από 20 αγόρια και κορίτσια ηλικίας 13 έως 17 χρόνων, με επιλογή

746. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το τοπικό συμβούλιο πρόληψης της παραβατικότητας (ΤΟ.Σ.Π.ΠΑ) που λειτουργεί σύμφωνα με τον Ν. 2713/1999 (ΦΕΚ 89Α') όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 3387/12.9.2005 (ΦΕΚ 224 Α), όπου σε πληθυσμό άνω των 3 χιλιάδων κατοίκων ή σε περιοχές με ιδιαίτερες ανάγκες λειτουργεί σε δημοτικό διαμέρισμα, βλ. <http://www.niotho-asfalisis.gr/na/odigos.pdf>.

και κλήρωση ύστερα από δημόσια πρόσκληση. Η ομάδα εφήβων συμβούλων⁷⁴⁷ λειτουργεί συμβουλευτικά για τον συνήγορο του παιδιού, μεταφέροντας προβληματισμούς, αναζητήσεις, και αιτήματα όλων των παιδιών.

ε) Στο πλαίσιο μια ένωσης ομπρέλας δέκα κοινωφελών σωματείων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την επωνυμία «Μαζί για το παιδί»⁷⁴⁸ λειτουργεί από το Φεβρουάριο του 2009 με χρέωση μιας αστικής μονάδας, ανεξαρτήτως διάρκειας και περιοχής, συμβουλευτική γραμμή 115 25 από Δευτέρα έως Παρασκευή 9:00 με 21:00, για αντιμετώπιση προβλημάτων παιδιών, εφήβων, γονέων και για ενημέρωση των εκπαιδευτικών.

στ) Παιδιά και έφηβοι που αντιμετωπίζουν διαδικτυακό εκφοβισμό (cyberbullying), διαδικτυακή αποπλάνηση, ή εθισμό στη χρήση του διαδικτύου, ή παιχνιδιών σε αυτό ή στο κινητό τους τηλέφωνο ή εκτίθενται σε ακατάλληλο υλικό μέσω του Η/Υ (πορνογραφικό, βίαιο, ρατσιστικό κ.λπ.) μπορούν να επικοινωνούν δωρεάν για συμβουλές στην τηλεφωνική γραμμή βοήθειας «Υποστηρίζω» 800 11 800 15 από Δευτέρα έως Παρασκευή 9:00 έως 13:00 ή στην ιστοσελίδα: www.saferinternet.gr. Η γραμμή ισχύει και για την ενημέρωση των γονέων.

ζ) Γονείς ή ενήλικες οι οποίοι επιθυμούν να μιλήσουν σε ειδικούς για κάποιο θέμα ψυχικής υγείας που τους απασχολεί σε ένα παιδί ή έφηβο μπορούν να επικοινωνούν στην τηλεφωνική γραμμή 801 801 11 77 καθημερινά από τις 9:30 έως τις 20:30 ή στην εθνική γραμμή 1056, όπως ισχύει για τα παιδιά (συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη) ή στην εθνική γραμμή παιδικής προστασίας 1107 κάθε ημέρα για 24 ώρες.

η) Από τον Οκτώβριο του 2010 με πρωτοβουλία της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε και με τη συμμετοχή δημοσίων και μη κυβερνητικών εταίρων δημιουργήθηκε ένα δίκτυο συνεργασίας με την ονομασία «Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο»⁷⁴⁹ με στόχο την πρόληψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας, τον επιστημονικό και κοινωνικό διάλογο για το πρόβλημα, την προώθηση της επιστημονικής έρευνας, την επιμόρφωση και υποστήριξη εκπαιδευτικών και επαγγελματιών γενικής και ειδικής αγωγής, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών γονέων και όλης της κοινωνίας, καθώς και την ενθάρρυνση για συγκρότηση ανάλογων δικτύων στις τοπικές κοινωνίες.

θ) Τον Ιούλιο του 2014 στο πλαίσιο του έργου «Ευρωπαϊκό δίκτυο κατά του σχολικού εκφοβισμού»,⁷⁵⁰ με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα «Δάφνη ΙΙΙ» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υλοποιήθηκε η ίδρυση Ευρωπαϊκού δι-

747. Βλ. σελίδα: <http://www.0-18.gr/kes/omada-efibon-symboylon>.

748. Βλ. <http://www.mazigiatopaidi.gr>.

749. Βλ. http://www.antibullyingnetwork.gr/page.aspx?id=96&main_menu=287&parent_id=161.

750. Βλ. σχετικά <http://www.e-abc.eu/gr/nea/teleutaia-nea-tou-horou/selida-neou/?nid=188>.

κτύου κατά του σχολικού εκφοβισμού, με πρωτοβουλία του εθελοντικού οργανισμού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα «Χαμόγελο του παιδιού». Το καταστατικό ίδρυσης του Ευρωπαϊκού δικτύου κατά του σχολικού εκφοβισμού υπέγραψαν 16 οργανισμοί από 12 ευρωπαϊκές χώρες⁷⁵¹ σε μια προσπάθεια να προωθηθεί μια κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική κατά του bullying σε όλη την Ευρώπη. Το Δίκτυο έχει έδρα στις Βρυξέλλες και αποτελείται αυτή τη στιγμή από 17 οργανισμούς από 13 χώρες.

ι) Ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική στήριξη των μαθητών/τριών που αντιμετωπίζουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (μαθησιακά προβλήματα ή μαθησιακές δυσκολίες) παρέχεται από εξειδικευμένα κέντρα.⁷⁵²

κ) Ψυχοκοινωνική στήριξη μαθητών/τριών που έχουν ανάγκη ιδιαίτερης αντιμετώπισης εξαιτίας μαθησιακών και ψυχοκοινωνικών δυσκολιών (θέματα οριοθέτησης πειθαρχίας στην τήρηση των σχολικών κανόνων και αντικοινωνικής συμπεριφοράς) παραπέμπονται από το σχολείο στο οποίο φοιτούν σε θεσμοθετημένες υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και στους συμβουλευτικούς σταθμούς νέων (Σ.Σ.Ν.).⁷⁵³

3.1.2 Τι προτείνεται σε επίπεδο σχολείου γενικά

α) Ο επανακαθορισμός του ρόλου της εκπαίδευσης. (ανθρωποκεντρικός-ανθρωπιστικός).

β) Η χωροθέτηση και αρχιτεκτονική του σχολείου στο πλαίσιο της αισθητικής και των κοινωνικών λειτουργιών της πόλης.

γ) Σχολικό περιβάλλον (εσωτερικό και εξωτερικό) που να μην παραπέμπει σε σχολική κακομεταχείριση (καθαριότητα, συντήρηση, χρωματισμός κ.λπ.), τουναντίον να εκπέμπει θετική ενέργεια, ως φυσικός και κοινωνικός χώρος, να προδιαθέτει για πνευματική εργασία, να δημιουργεί στους μαθητές/στις μαθήτριες την αίσθηση ασφάλειας.

δ) Η δημιουργία σε κάθε σχολείο επιτροπής διαχείρισης κρίσεων (αποτελούμενη από τη διεύθυνση του σχολείου, εκπαιδευτικό του σχολείου, εκπρόσωπο

751. Βουλγαρία, Γερμανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ρουμανία.

752. Για τον σκοπό αυτό λειτουργούν ήδη ως αποκεντρωμένες υπηρεσίες στις περιφέρειες τα κέντρα διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.), άρθρο 2 Ν. 2817/2000 (ΦΕΚ 78Α').

753. Η ίδρυσή τους έγινε με τον Ν. 1894/ΦΕΚ 110Α/27.8.1990, άρθρο 2) και υπάρχουν σήμερα 15 Σ.Σ.Ν. σε πρωτεύουσες νομών οι οποίες λειτουργούν με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό (Κοιν. Λειτουργό, Ψυχολόγο κ.ά.).

του 15μελούς μαθητικού συμβουλίου και του συλλόγου γονέων) που πλήττουν το σχολείο και εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους για την προστασία της υγείας και ασφάλειας του μαθητικού πληθυσμού, όπως σε σοβαρές περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, ενδημικών ασθενειών, επιδημίας, λοιμωδών νοσημάτων, επικινδυνότητας σχολικών χώρων και περιστατικών αντικοινωνικής και παραβατικής συμπεριφοράς από τους ίδιους τους μαθητές ή εξωσχολικά στοιχεία που ενδέχεται να παρεισφρήσουν εντός του σχολικού περιβάλλοντος.

ε) Επαρκής και σωστή επιτήρηση των σχολικών χώρων (αίθουσες, διάδρομοι, σκάλες κ.λπ.) κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Τα τελευταία χρόνια εφαρμόζεται για την πλειονότητά των σχολείων το κλειδώμα των αιθουσών διδασκαλίας κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων, ύστερα από τα αυξανόμενα περιστατικά της κλοπής προσωπικών αντικειμένων των μαθητών/τριών.

στ) Δημιουργία αίθουσας ψυχαγωγίας-συνάντησης και απασχόλησης των μαθητών/τριών τόσο στα διαλείμματα όσο και σε άλλες περιπτώσεις ή περιστάσεις.

ζ) Η λειτουργία σχολικών κανόνων που θα είναι σαφείς, λιτοί, κατανοητοί στους μαθητές, ρεαλιστικοί και θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σχολικής κοινότητας. Σχολικοί κανόνες που μετά από συζητήσεις και ευρεία συναίνεση-αποδοχή από τους μαθητές/τριες (συμβόλαιο συνεργασίας) θα αναγνωρίζονται από τους ίδιους ως δίκαιοι και εύστοχοι, θα εφαρμόζονται με συνέπεια από όλους προς όλους, χωρίς διακρίσεις ή εξαιρέσεις.

η) Βελτίωση του υλικοτεχνικού εξοπλισμού και της υποδομής των σχολείων (διαδραστικοί πίνακες, σύγχρονα εργαστήρια πληροφορικής, φυσικοχημείας κ.λπ.).

θ) Προληπτική σχολική ιατρική.

3.1.3 Τι προτείνεται σε επίπεδο λειτουργιών του σχολείου

α) Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών που θα ανταποκρίνεται στο γλωσσικό και θεωρητικό υπόβαθρο και στο επίπεδο ικανοτήτων μαθητών/τριών που δεν ανήκουν στις προνομιούχες κοινωνικές τάξεις.

β) Διδακτέα ύλη προσαρμοσμένη στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών σε τοπικά, εθνικά, κοινωνικά, πολιτιστικά ή άλλα γεγονότα που θα καθορίζεται από την ευελιξία του ίδιου του διδάσκοντα να διαμορφώσει ανάλογα με το μαθητικό δυναμικό και το περιεχόμενο του γνωστικού του αντικειμένου.

γ) Εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας ή πρόσθετης διδακτικής στήριξης στο πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου σε μαθητές/τριες με μα-

θησιακές δυσκολίες ή εκτός του σχολείου (κοινωνικό φροντιστήριο), καθώς και η δημιουργία τάξεων υποδοχής για την ένταξη αλλοδαπών μαθητών/τριών.

δ) Διαχείριση και μετάδοση του εκπαιδευτικού υλικού στη βάση σύγχρονων οπτικοακουστικών μέσων και τεχνικών διδασκαλίας (διαδραστικοί πίνακες, εκπαιδευτική τεχνολογία και πληροφορική, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία) η οποία διεγείρει το ενδιαφέρον και ενισχύει τη διάθεση για μάθηση, ενώ παράλληλα καλλιεργεί και αναπτύσσει την κριτική και δημιουργική σκέψη, τη συνεργασία και αλληλεγγύη των γνωστικών υποκειμένων μεταξύ τους.

ε) Εμπλουτισμός του εκπαιδευτικού προγράμματος σπουδών με γνωστικά αντικείμενα τα οποία είναι προσανατολισμένα στις ψυχικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και αισθητικές-καλλιτεχνικές ανάγκες και απαιτήσεις της εφηβικής ηλικίας, με σκοπό την εκτόνωση της σωματικής και ψυχικής ενέργειας και διάθεσης που εμπεριέχουν οι έφηβοι μαθητές και μαθήτριες (σεξουαλική αγωγή και υγεία, διαπροσωπικές και διαφυλικές σχέσεις, επαγγελματικός προσανατολισμός, οικογενειακός προγραμματισμός, αγωγή του καταναλωτή, περιβαλλοντική αγωγή), αγωγή σε θέματα σωματικής και ψυχικής υγείας (πρώτες βοήθειες, διατροφή, ασφαλής συμπεριφορά και πρόληψη ατυχημάτων, η καπνισματική συνήθεια, η τοξικομανία και ο αλκοολισμός, έλεγχος θυμού και αρνητικών συμπεριφορών, ανάπτυξη αυτογνωσίας-αυτοεκτίμησης).

στ) Ανάδειξη του εγκληματοπροληπτικού ρόλου σχολικών μαθημάτων, που ήδη διδάσκονται⁷⁵⁴ μέσα από την πολυθεματική προσέγγιση της γνώσης ή τη συνδιδασκαλία ή και τον συνδυασμό τους με τα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα (Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Ιστορία, Λογοτεχνία κ.λπ.), τη λειτουργία εργαστηρίων κοινωνικού προβληματισμού στο πλαίσιο των μαθημάτων (ομάδες εργασίας) ή ελεύθερης επιλογής κ.λπ. Ακόμα, μπορεί να συμβάλει σε ικανοποιητικό βαθμό προς την κατεύθυνση αυτή η αξιοποίηση των οπτικοακουστικών μέσων για την παρουσίαση εγκληματολογικών ζητημάτων (προβολή ταινιών, τηλεοπτικών εκπομπών, ειδήσεων κ.λπ.), οι εκπαιδευτικές επισκέψεις (φυλακές ανηλίκων, δικαστήρια κ.λπ.), η χρήση μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας με τη συνεργασία εκπαιδευτικών άλλων μαθημάτων, όπως για παράδειγμα του καθηγητή που διδάσκει θεατρολογία για την περίπτωση προσομοίωσης δίκης, της εκδραμάτισης του προβλήματος του σχολικού εκφοβισμού μέσα από το παίξιμο των ρόλων του θύτη ή του θύματος, της εφαρμογής λογισμικών παιχνιδιών αναφορικά με κοινωνικά θέματα ή προβλήματα (ανθρώπινα δικαιώματα, μετανάστευση, ρατσισμός κ.λπ.).

ζ) Η ανάγκη να συνδεθεί η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης του μαθητή/της μαθήτριας με τις ιδιαιτερότητες, δυσκολίες και τα εγγενή προβλήματα κατά

754. Ταμιχτούς 2011.

τη διάρκεια της σχολικής φοίτησης. Επίσης, η σύνδεση της σχολικής επίδοσης του μαθητή /της μαθήτριας με τα παιδαγωγικά χαρακτηριστικά που επιδεικνύει (ενδιαφέρον, συμμετοχή σε εκδηλώσεις και δραστηριότητες του σχολείου), καθώς και με τις επιτυχίες, διακρίσεις και ταλέντα τα οποία αναπτύσσει σε άλλους τομείς της προσωπικής ζωής (θέατρο, αθλητισμός, μουσική κ.λπ.).

η) Η ανάγκη εξωστρέφειας του σχολείου (έκφραση της μαθητικής πρωτοβουλίας και δημιουργικότητας) με τη σύνδεσή του με τη ζωή της κοινότητας (γειτονιά, συνοικία) όχι μόνο στο πλαίσιο των σχολικών μαθημάτων, αλλά και εκτός σχολικού ωραρίου (απογεύματα, Σαββατοκύριακα).

θ) Η ανάγκη συνεχούς μετεκπαίδευσης (εκπαιδευτική και παιδαγωγική επιμόρφωση) του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου (διεύθυνση και καθηγητές) ώστε αυτό να ανταποκριθεί τόσο στις εξελισσόμενες διδακτικές απαιτήσεις όσο και στις σύγχρονες ανάγκες της εφηβικής προσωπικότητας, καθώς επίσης στις ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές που συμβαίνουν κάθε φορά. Σε κάθε περίπτωση το όφελος της παιδαγωγικής σχέσης που προκύπτει είναι ανεκτίμητης αξίας.

ι) Η διαμόρφωση και καλλιέργεια θετικού σχολικού κλίματος (σχολική ατμόσφαιρα) στο σύλλογο διδασκόντων του σχολείου (συνεργασία, έλλειψη αντιπαλότητας, συνέργεια κ.λπ.) και σε σχέση με άλλους παράγοντες (γονείς, βοηθητικό και λοιπό προσωπικό, μαθητές κ.ά.).

κ) Ενημέρωση-ευαισθητοποίηση (κοινωνικοποίηση) των μαθητών/τριών, σε μικρότερη σχολική ηλικία, σε θέματα αντικοινωνικής-παραβατικής συμπεριφοράς.

λ) Πρόταση για τη λειτουργία μόνιμα εγκαταστημένης στο σχολείο συμβουλευτικής ψυχοκοινωνικής υπηρεσίας (σχολικός ψυχολόγος και κοινωνικός λειτουργός) με στόχο την ευαισθητοποίηση και στήριξη (ψυχική και κοινωνική) των μαθητών, αλλά και των γονέων τους σε προσωπικά, εκπαιδευτικά και οικογενειακά θέματα. Επιπλέον, λόγω του ρόλου της, είναι σε θέση να επιλαμβάνεται περιστατικά μαθητών/τριών που έχουν υποπέσει σε πειθαρχικό έλεγχο (ωριαία αποβολή κ.λπ.).

μ) Περαιτέρω αξιοποίηση και ενίσχυση του ρόλου των μαθητικών κοινοτήτων που ήδη λειτουργούν στα σχολεία (5μελή και 15μελή μαθητικά συμβούλια).

ν) Πρόταση να εφαρμοσθεί ο θεσμός του μέντορα-συμμαθητή ή μεγάλου αδελφού/ μεγάλης αδελφής σε μαθητές μικρότερης ηλικίας.⁷⁵⁵

ξ) Ενημέρωση των μαθητών σε θέματα ασφάλειας στη χρήση του διαδικτύου, της προστασίας προσωπικών δεδομένων, της πρόσβασης σε απαγορευμένο υλικό καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισής τους.⁷⁵⁶

755. Αρτινοπούλου 2001: 160.

756. Αρτινοπούλου 2001: 55.

ο) Ενημέρωση των γονέων σε θέματα εξελικτικής ψυχολογίας και ιδιαίτερων θεμάτων της εφηβικής ηλικίας.

π) Συναντήσεις των γονέων με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό της τάξης του παιδιού τους καθώς και με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς (επικοινωνία -συνεργασία).

ρ) Σεμινάρια ευαισθητοποίησης-ενημέρωσης των γονέων σε θέματα σχολείου και σχέσεων (από ειδικούς επιστήμονες-επαγγελματίες π.χ. σχολικό ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, κοινωνιολόγο, εφόσον λειτουργεί ανάλογη συμβουλευτική υπηρεσία στο σχολείο ή προγραμματισμένα με τη συνεργασία και ευθύνη του σχολείου), καθώς και σε σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα/προβλήματα.

σ) Συμμετοχή των γονέων στο σύλλογο γονέων & κηδεμόνων του σχολείου με στόχο τη καλύτερη συνεργασία με το σχολείο σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο (δράσεις, εκδηλώσεις και προγράμματα του σχολείου), με τους φορείς της τοπικής κοινότητας σύμπραξη σε δράσεις εκδηλώσεις και δραστηριότητες με εκπαιδευτικό περιβαλλοντικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο και τέλος με τις μαθητικές κοινότητες.

τ) Ανάπτυξη ενός δικτύου δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και εθελοντικών συλλόγων (σταθμός υγείας, κέντρο νεολαίας, μουσικό στέκι, κέντρο υποδοχής-φιλοξενίας μεταναστών κ.λπ.) με στόχο την υλοποίηση προγραμμάτων και δραστηριοτήτων στο πλαίσιο λειτουργίας της τοπικής κοινωνίας, στην οποία εντάσσεται χωροταξικά το σχολείο (πάρκο κυκλοφοριακής αγωγής, προγράμματα ανακύκλωσης, αναδάσωσης, περιβαλλοντικού καθαρισμού, μαθήματα γλώσσας σε μετανάστες κ.λπ.).

3.2 Δευτερογενής πρόληψη

Δίνει έμφαση και σημασία στους παράγοντες και τις ομάδες υψηλού κινδύνου (ως θύματα και ως δράστες), οι οποίοι ενδέχεται να συμβάλουν αρνητικά σε πράξεις και εκδηλώσεις παραβατικής συμπεριφοράς.

Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται η κοινωνική οικολογία του σχολείου (μεγάλο μέγεθος σχολείου, συνύπαρξη πολλών σχολείων, μεγάλος αριθμός μαθητών, διαφορετικές ηλικίες μαθητών, χαμηλό κοινωνικο-πολιτισμικό και αισθητικό περιβάλλον της γειτονιάς ή συνοικίας με αυξημένα ποσοστά εγκληματικότητας, αλλοδαποί μαθητές).

Επίσης, παράγοντες υψηλού κινδύνου για την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς μπορεί να είναι σε ότι αφορά τα ατομικά χαρακτηριστικά των μαθητών, το γλωσσικό, γνωστικό, κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο που

είναι χαμηλό ή και υψηλού επιπέδου που να διακρίνεται ιδιαίτερα από το μέσο όρο, μαθητές γένους αρσενικού και ακόμα μαθητές που έχουν τιμωρηθεί με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος ή υπήρξαν στο παρελθόν ή στο παρόν παραβάτες του νόμου), μαθητές με προβληματικές οικογενειακές σχέσεις (έλλειψη ή και απουσία γονέων φυσική και συναισθηματική, οικονομικά προβλήματα, ενδοοικογενειακή βία κ.λπ.), και τέλος, σε επίπεδο σχολείου το σχολικό κλίμα (σχέσεις μαθητών μεταξύ τους και με τους εκπαιδευτικούς, χαμηλή επίδοση⁷⁵⁷ καθώς και έλλιπής τήρηση και εφαρμογή των σχολικών κανόνων από δασκάλους και μαθητές. Τέλος, στις ομάδες υψηλού κινδύνου συγκαταλέγονται και οι παρέες ομηλικών μαθητών μέσα στις οποίες μπορεί να ασκούνται ποικίλες αρνητικές επιδράσεις της ομάδας στο άτομο (προβολή και ταύτιση με τη βία-επιθετικότητα, τα «παιχνίδια» εξουσίας κ.λπ.). Πρακτικές αντιμετώπισης σε αυτό το επίπεδο περιλαμβάνουν τις παρακάτω επιμέρους δράσεις.

3.2.1 Σε επίπεδο σχολείου

α) Βελτίωση των κτιριακών λειτουργιών και της αισθητικής του σχολείου (καθαρισμός, βάψιμο, ικανοποιητικός φωτισμός φυσικός και τεχνητός, τεχνικές επιδιορθώσεις κτλ).

β) Ενίσχυση (αύξηση) της επιτήρησης στο προαύλιο χώρο ή και σε εξωσχολικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες (εκπαιδευτικές επισκέψεις, περίπατοι, εκδρομές κ.λπ.).

γ) Φύλαξη ή και αποκλεισμός πρόσβασης των μαθητών/τριών σε σχολικούς χώρους που είναι απομονωμένοι, με έλλειψη φυσικού φωτισμού (αποθήκες, διάδρομοι, υπόγεια κ.λπ.).

δ) Αξιοποίηση των χώρων του σχολείου (κλειστών και ανοικτών) με τις κατάλληλες αθλητικές υποδομές για την σωματική εκτόνωση των μαθητών/τριών, αλλά και τη ξεκούραση και ψυχαγωγία τους.

ε) Βελτίωση της συνεργασίας των εκπαιδευτικών μεταξύ τους και με τη Δ/νση του σχολείου.

στ) Πρόβλεψη καθορισμένων τιμωριών στο σχολικό κανονισμό για συγκεκριμένες αντικοινωνικές συμπεριφορές, συζήτηση με τον μαθητικό πληθυσμό με συμβόλαιο αποδοχής τους.

ζ) Συνεργασία του σχολείου με υπηρεσίες, οργανώσεις και φορείς που δραστηριοποιούνται στην ενημέρωση του κοινού για παραβατικές πράξεις ή και

757. Ταμιχτσής 2010.

συμπεριφορές (χουλιγκανισμός,⁷⁵⁸ χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών, κυκλοφοριακή αγωγή κτλ).

3.2.2 Σε επίπεδο μαθητών

α) Υπεύθυνος καθηγητής (σε περίπτωση μη λειτουργίας ψυχοκοινωνικής υπηρεσίας) για μαθητές που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου με στόχο τη συμβουλευτική μαζί τους για την καλύτερη αυτοπροστασία ή και προφύλαξή τους.

β) Βελτίωση της συνεργασίας μαθητών και εκπαιδευτικών σε επίπεδο μαθησιακό και επικοινωνιακό.

γ) Συμβουλευτική των μαθητών/τριών για προσωπική αυτογνωσία και επαγγελματική καθοδήγηση (επαγγελματικός προσανατολισμός) με στόχο τη μείωση του αισθήματος απαξίας και σχολικής αποτυχίας-διαρροής.

δ) Ανάπτυξη της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

ε) Ενίσχυση του ρόλου των μαθητικών κοινοτήτων στην ανάπτυξη διαλόγου και συζητήσεων μεταξύ των μαθητών για τη βελτίωση των σχέσεων τους σε συνεργασία με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό του τμήματος.

3.2.3 Σε επίπεδο γονέων

α) Συνεργασία του υπεύθυνου του τμήματος ή των ειδικών επιστημόνων που διαθέτει το σχολείο με τους γονείς μαθητών/τριών υποψηφίων θυτών-θυμάτων.

β) Ενημέρωση-συζήτηση με τους γονείς των μαθητών σε θέματα σχολικού κανονισμού και παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

3.2.4 Σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας

Στις συνοικίες-γειτονιές στις οποίες λειτουργούν τα σχολεία και οι οποίες είναι υποβαθμισμένες, αναβάθμιση και εξωραϊσμός τους (βάψιμο και καθαρισμός βρώμικων κτιρίων και οικοπέδων, απαλλοτρίωση ελεύθερων χώρων για τη λειτουργία αθλητικών και λοιπών κοινωφελών εγκαταστάσεων και γενικότερα αξιοποίηση της οικολογίας και της κοινωνικής λειτουργίας της ευρύτερης περιοχής (κέντρα πολιτισμού, τέχνης, παιχνιδιού κ.λπ.).

758. Μαγγανάς 1998.

3.3 Τριτογενής πρόληψη

Στις περιπτώσεις που η πρωτογενής και δευτερογενής πρόληψη δεν έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα οδηγούμαστε σε πολιτικές διαχείρισης του προβλήματος. Οι πρακτικές αντιμετώπισης που υιοθετούνται σε σχολεία άλλων χωρών, με μαζικές επιθέσεις-δολοφονίες μαθητών περιλαμβάνουν διάφορα μέτρα. Στα μέτρα για την εξωτερική ασφάλεια του σχολείου συγκαταλέγονται η ύπαρξη δύο εισόδων για να ελέγχεται η προσέλευση, η τοποθέτηση καμερών ασφαλείας, η εγκατάσταση μηχανημάτων εντοπισμού μεταλλικών αντικειμένων, το (άοπλο) προσωπικό ασφαλείας,⁷⁵⁹ αλλά και περιπολία της αστυνομίας γύρω από το σχολείο και έλεγχοι στο εσωτερικό του μετά από άδεια του διευθυντή.⁷⁶⁰

Επιπλέον, στο εσωτερικό περιβάλλον του σχολείου η ασφάλεια των ανθρωπών που μετακινούνται εντός αυτού διασφαλίζεται με ειδικά καρτελάκια με τη φωτογραφία και τα στοιχεία ταυτότητας του κάθε μαθητή, τον ηλεκτρονικό έλεγχο και το κλείδωμα των χώρων, κουμπί συναγερμού στην έδρα του δασκάλου,⁷⁶¹ απομάκρυνση και τοποθέτηση σε ειδικά σχολεία των μαθητών που συνέχεια λειτουργούν αντικοινωνικά, κάμερες παρακολούθησης και μικρόφωνα για άτακτα παιδιά,⁷⁶² αυτοκόλλητα-ανιχνευτές στο δέρμα,⁷⁶³ ακόμα και καταγραφή μαθητών με λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων.⁷⁶⁴ Αυτό, εν τέλει, σημαίνει πολιτική μηδενικής ανοχής για ένα ασφαλές περιβάλλον μάθησης.⁷⁶⁵

3.3.1 Αντιμετώπιση του προβλήματος με επικοινωνία δράστη και θύματος⁷⁶⁶

Από τη στιγμή που γίνεται αντιληπτό ή υπάρχει υποψία από το εκπαιδευτι-

759. Βλ. σχετικά, άρθρο στην εφημερίδα Τα Νέα 13.4.2009 από την Νατάσα Μπαστέα, (<http://www.tanea.gr/news/greece/article/4511813/?iid=2>) με τίτλο: «Έκαναν τα σχολεία φρούρια».

760. Bracy 2010.

761. Βλ. Αρτινοπούλου 2001: 11-13.

762. Έχουν εγκατασταθεί σε 85 σχολεία (Δημοτικά, Γυμνάσια και κολλέγια) στο Η.Β. Βλ. zougla.gr (29.12.2008) «Ο 'μεγάλος αδελφός' σε σχολεία» (<http://www.zougla.gr/kosmos/article/omega-gallos-adelfos-se-sxolia>).

763. Στο Τέξας των ΗΠΑ από την αρχή του σχολικού έτους 2012, ο έλεγχος της εισόδου των μαθητών στο σχολείο και η παρακολούθηση των κινήσεών τους γίνεται με τους αυτοκόλλητους ανιχνευτές που υποχρεώνονται οι μαθητές να φορούν στο σχολείο.

764. Το μέτρο ξεκίνησε το 2002 στο Η.Β. για μαθητές 5-17 ετών με σκοπό να διερευνήσει αν η απουσία τους από το σχολείο σχετίζεται με παραβατική συμπεριφορά. Βλ. Ελευθεροτυπία 25.2.2007, Αχιλλέας Φακατσέλης, «Φακέλωμα στα θρανία».

765. Sughrue 2003: 238-258.

766. Βλ. σχετικά Olweus 2009: 115-123.

κό προσωπικό για φαινόμενα αντικοινωνικής συμπεριφοράς οποιασδήποτε μορφής από μαθητή/τρια στο σχολείο (σωματική βία, απειλή, κλοπή, κοροϊδία, προσβλητική χειρονομία, κ.λπ.) η αντιμετώπιση μπορεί να γίνει ατομικά. Στην περίπτωση αυτή γίνεται κατ' αρχήν συζήτηση με τον δράστη ή τους δράστες στον ίδιο χρόνο με τον καθένα και κατόπιν ομαδικά. Αν παρ' όλα αυτά δεν υπάρξουν αλλαγές στη συμπεριφορά του δράστη/δραστών και υπάρχει επιδείνωση, τότε ζητάμε τη συνεργασία των γονέων του/τους. Πολύ πιθανόν να χρειασθεί και η συνεργασία με τους γονείς του θύματος στην επίλυση του προβλήματος. Αν παρά τις προσπάθειες αυτές το πρόβλημα παραμείνει, τότε παραπέμπεται προς επίλυση στη συμβουλευτική υπηρεσία του σχολείου εφόσον υπάρχει εγκαταστημένη εντός του σχολικού κτιρίου, αλλιώς στο σχολικό σύμβουλο και ως τελευταία επιλογή η συνεργασία με εξειδικευμένες συμβουλευτικές-θεραπευτικές μονάδες της κοινότητας ή τους Σ.Σ.Ν.

3.3.2 Ατομική συνάντηση και συζήτηση με το θύμα⁷⁶⁷

Βασικός σκοπός στην περίπτωση αυτή είναι να εκτονωθεί η πίεση, το στρες, ο φόβος, και γενικότερα συναισθήματα ματαίωσης ή αυτολύπησης ή θυμού, αγανάκτησης και αντεκδίκησης που μπορεί να νιώθει ο μαθητής/τρια που θυματοποιείται και η ανάγκη για άμεση ψυχοσυναισθηματική στήριξη.

3.3.3 Αντιμετώπιση του προβλήματος με ομάδες συζήτησης για τους γονείς των δραστών ή /και θυμάτων

3.3.4 Αντιμετώπιση του προβλήματος με αλλαγή τμήματος τάξης

Αφορά τις περιπτώσεις για τις οποίες θύτης και θύμα ή θύτες επιθετικής ή και γενικότερα εκφοβιστικής συμπεριφοράς είναι συμμαθητές και βρίσκονται στο ίδιο τμήμα, οπότε είναι σκόπιμο να χωρισθούν σε διαφορετικά τμήματα.

3.3.5 Αντιμετώπιση του προβλήματος με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος

Αποτελεί την πλέον αυστηρή ποινή πειθαρχικού ελέγχου του σχολείου σύμφωνα με τη νομοθεσία που ισχύει και εφαρμόζεται για τις περιπτώσεις εκείνες

⁷⁶⁷ Βλ. σχετικά Berger κ.ά. 2008.

για τις οποίες η συμπεριφορά του μαθητή δημιουργεί παιδαγωγικό πρόβλημα που υπερβαίνει τις επανορθωτικές δυνατότητες του σχολείου που φοιτά ο μαθητής. Πάντως σε κάθε περίπτωση για την εκτέλεση της ποινής επιβάλλεται να τηρηθούν αυστηρά προβλέπεται για κάθε διοικητική πράξη. Πρέπει ακόμα να εξετασθεί η περίπτωση αλλαγής σχολικού περιβάλλοντος του μαθητή-θύματος, εφόσον φαίνεται ελπιδοφόρα για την προστασία και διασφάλιση της υγείας (σωματικής και ψυχικής) του ίδιου του μαθητή.

3.3.6 Αντιμετώπιση του προβλήματος με τον εκπαιδευτικό στο ρόλο του μέντορα

Αυτό το μοντέλο στηρίζεται σε πολλές διεθνείς έρευνες και πρακτικές οι οποίες διαπίστωσαν τη σημαντική βελτίωση που μπορεί να παρουσιάσει κάποιος μαθητής με ψυχοκοινωνικά προβλήματα όταν υπάρξει συναισθηματική στήριξη από έναν ενήλικα στο χώρο του σχολείου.

3.3.7 Αντιμετώπιση του προβλήματος με τη διασύνδεση σχολείου και κοινότητας

Το μοντέλο αυτού του είδους αντιμετώπισης αφορά τη σύνδεση του σχολείου με την τοπική κοινότητα, εφόσον ήδη έχει επέλθει η εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Προϋποθέτει τη συνεργασία του σχολείου με ένα σταθερό του εκπρόσωπο, συνήθως εκπαιδευτικό στον ρόλο του μέντορα, και του Δήμου (κοινοτικός διαμεσολαβητής)⁷⁶⁸ ή τη διασύνδεση σχολείου, κοινωνικών υπηρεσιών και τοπικής αστυνομίας.

3.3.8 Αντιμετώπιση του προβλήματος εκτός του συστήματος πειθαρχικού ελέγχου

Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται οι παρακάτω μη τιμωρητικές μέθοδοι διαχείρισης περιστατικών παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς:

α) Η μέθοδος διαμεσολάβησης στο πλαίσιο της επανορθωτικής δικαιοσύνης.⁷⁶⁹ Ο όρος εισήχθη για πρώτη φορά το 1977 από τον Α. Eglash, για την αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ θύτη και θύματος. Τα προγράμματα της

768. Βλ. Πανούσης 2006: 83.

769. Βλ. Αρτινοπούλου 2010: 9-17.

επανορθωτικής δικαιοσύνης εφαρμόζονται στο πλαίσιο λειτουργίας διαφόρων κοινωνικών θεσμών: της παιδικής προστασίας, των εργασιακών σχέσεων, στις διεθνείς διαφορές, στην εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων⁷⁷⁰ που αφορούν εναλλακτικές μορφές μεταχείρισης δραστών στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, στο σωφρονιστικό σύστημα και το σχολείο.

i) Η σχολική διαμεσολάβηση. Τα προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης άρχισαν να εφαρμόζονται από τη δεκαετία του 1980 στις Η.Π.Α. με αφορμή την αύξηση της βίας στα σχολεία. Οι επανορθωτικές πρακτικές αποδεχόμενες την κεντρικότητα των σχέσεων εξουσίας και την πολυπλοκότητα στις κοινωνικές δομές, προσφέρουν την ευκαιρία για όλους τους συμμετέχοντες να εξερευνήσουν περισσότερο βαθιά τη σχέση μεταξύ των εσωτερικών και εξωτερικών εντάσεων των σχολείων και να επικεντρώνονται στο πώς και πού μπορεί να βρίσκονται πιθανές λύσεις. Παραμένουν βεβαίως σημαντικά ζητήματα.

Στη χώρα μας προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης έχουν εφαρμοσθεί στη Γερμανική σχολή Αθηνών και στο 2^ο γυμνάσιο Ασπροπύργου από το 2006 με το πρόγραμμα ομότιμων μεσολαβητών,⁷⁷¹ το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος Comenius «πρωτοβουλίες για ένα σχολείο χωρίς βία» και αργότερα εντάχθηκε στα προγράμματα αγωγής υγείας. Το 2009 εφαρμόστηκε πιλοτικά πρόγραμμα σχολικής διαμεσολάβησης στην Ιωνίδειο σχολή, δημόσιο πειραματικό γυμνάσιο του Πειραιά.⁷⁷² Παρότι ο θεσμός της σχολικής διαμεσολάβησης στην Ελλάδα έχει αρχίσει να αναπτύσσεται επιλεκτικά και ακόμα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο, τα πρώτα αποτελέσματα που έχουν προκύψει είναι ενθαρρυντικά για τη βελτίωση των σχέσεων των μαθητών και την επίλυση των συγκρούσεων στο σχολείο. Για την εφαρμογή της σχολικής διαμεσολάβησης, ανεξάρτητα αν διαμεσολαβητής θα είναι εκπαιδευτικός ή μαθητές, επιβάλλεται η επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα και τους στόχους της.

770. Βλ. Κουράκης 2011: 141-148.

771. Βλ. Γιαννάτου 2011: 103-112.

772. Αρτινοπούλου, όπ.π., σελ. 106-117.

Βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου, Β. (2001). Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Αρτινοπούλου, Β. (2010). Η σχολική διαμεσολάβηση. Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Berger, C., Karimpour, R. & Rodkin, P. (2008). «Bullies and victims at school: Perspectives and strategies for primary prevention», στο Miller T.W. (εκδ.), *School Violence and Primary Prevention*, New York, Springer, σελ. 295-322.
- Bracy, L.N. (2010). «A blue line on the chalkboard; Police presence in schools», στο: Kupchick A., *Homeroom security school discipline in an age of fear*, New York, London, New York University Press, σελ. 78-116.
- Γαλάνης, Ν.Γ. (1990). «Εγκληματοπροληπτική εκπαίδευση στο σχολείο», στο: Μπεζέ Α. (επιμ.), *Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, (Επανεκπαίδευση-Επανάταξη), *Prevention et traitement de la délinquance juvenile (Reeducation-insertion)*, Συμπόσιο, 14-16 Οκτωβρίου 1988, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Γιαννάτου, Α. (2011). «Η λειτουργία ομάδας 'ομότιμων μεσολαβητών' στο 2^ο Γυμνάσιο Ασπροπύργου», στο: Θάνος Β.Θ. (επιμ.), *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο και την κοινωνία. Επανορθωτική δικαιοσύνη, σχολική διαμεσολάβηση, ποινική συνδιαλλαγή*, Αθήνα, Πεδίο, σελ. 103-112.
- Κουράκης, Ν. (2011). «Διαμεσολάβηση, συνδιαλλαγή και εξώδικη επίλυση ποινικών διενέξεων», στο: Θάνος (επιμ.), *Η διαμεσολάβηση στο σχολείο*, όπ.π., σελ. 141-148.
- Μαγγανάς, Α. (1998). «Περί χουλιγκανισμού», *Ποινική Δικαιοσύνη*, 1(6), σελ. 566-567.
- Olweus, D. (2009). *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο. Τι γνωρίζουμε και τι μπορούμε να κάνουμε*, Αθήνα, Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε).
- Πανούσης, Γ. (2006). «Ταξικοί αγώνες με ή χωρίς διαιτητή; Βία στα σχολεία», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.1.
- Sughrue, A.J. (2003). «Zero tolerance for children: Two wrongs do not make a right», *Educational Administration Quarterly*, 39(2), σελ. 238-258.
- Ταμιχτσής, Γ.Ι. (2010). Η σχέση πειθαρχικού ελέγχου μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και σχολικής τους επίδοσης, Διπλωματική εργασία στο Π.Μ.Σ. «Η σύγχρονη Εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της», Ακαδ. έτος 2008-09, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών.

Ταμιχτσής, Γ.Ι. (2011). «Η διδασκαλία της εγκληματολογίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση υπό το πρίσμα των μαθημάτων των Κοινωνικών Επιστημών», στο: Τσουραμάνης Χ., Κουράκης Ν., Ζαραφονίτου Χ. (επιμ.), *Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.